ที่ระลึก

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หม่อมเจ้าหญิงสมทรง เทวกุล

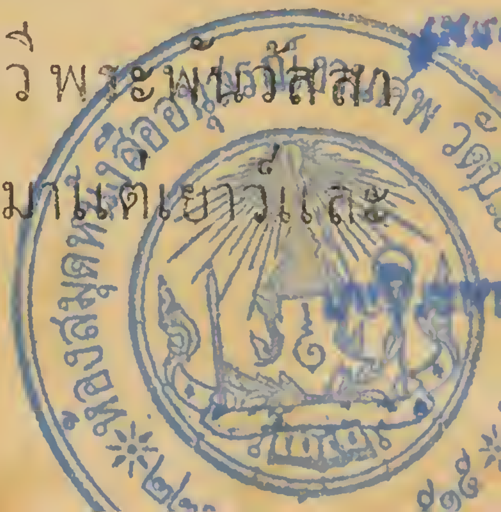
น วัดไตรมิตต์วิทยาราม

๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๕

คำปรารภ

ในการที่ได้จัดการขอพระราชทานเพลิงศพภริยาของข้าพเจ้าในเร็ววัน คือแต่เพียง ๗ วันภายหลังวันสิ้นชีพ ในครั้งนั้นมิใช่ว่าข้าพเจ้าจะหมดอาลัยจึงรีบจัดการเสียให้เสร็จ ๆ ไป แท้จริงก็ด้วยความเป็นห่วงใยในวันข้างหน้า ฉะเพาะ อย่างยิ่ง เนื่องด้วยสถานะการณ์ที่เป็นอยู่ ณะบัดนี้ ลำพังแต่ตัวข้าพเจ้าเอง และ บุตรธิดา ซึ่งยัง เล็ก ๆ อยู่ นั้นแล้วก็ไม่สามารถจะจัดการให้ลุล่วงไปได้ในเร็ววัน หากแต่ได้อาศัยเจ้าพี่เจ้าน้องทั้งทางฝ่ายของข้าพเจ้าเองและของหญิงทรงกรุณาช่วยเหลือเป็นลำดับมา.

ว่าที่จริงแล้ว ต้องนับว่าเป็นบุญของหญิงอยู่มากข้อหนึ่ง ที่ได้รับความ เมตตา ปราณี จากบรรดา ผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วยนั้นตลอดมา นอกจากพระองค์สมเด็จ พระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าผู้ทรงพระอุปการะเลี้ยงดูมาแต่เยาว์และ

ทรงพระเมตตาอยู่ตลอดมานั้นแล้ว พระญาติองค์อื่น ๆ และบรรดาญาติมิตรของเธอ ก็ได้ทรงพระเมตตากรุณา และกรุณาอยู่ทั่วกัน แม้ในคราวที่เธอป่วยเจ็บลงทุกคราว ก็ได้รับความเอาใจใส่จากบรรดาแพทย์และผู้พยาบาลเป็นอย่างดี.

ข้าพเจ้าสำนึกในพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ฯ และขอบพระคุณเจ้าพี่เจ้าน้องและบรรดาท่านทั้งหลายที่กล่าวมาข้างต้นตลอดจนท่านที่ได้ทรงพระกรุณา และกรุณาเอื้อเฟื้อมาประทานและให้เกียรติแก่ศพของหญิงในวันนี้โดยทั่วกัน.

๒๘ ก.พ. ๘๕

ถ่ายเมื่ออายุประมาณ ๕ ปี

ประวัติ

หม่อมเจ้า สมทรง เทวกุล

หม่อมเจ้าหญิงสมทรง เทวกุล (กำเนิดในสกุลเกษมศรี) เป็นพระธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ และหม่อมสอนเป็นหม่อมมารดา เกิดณที่วังเก่าของพระบิดาซึ่งเป็นที่ตั้งกระทรวงเศรษฐกิจในทุกวันนี้ เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๔๑

เมื่อเยาว์วัย ได้รับการศึกษาอักขระสมัยเบื้องต้นจากครูประจำวัง ตามเยี่ยงอย่างเจ้าพี่เจ้าน้องที่วังนั้น ครั้นแล้วตามเจ้าพี่ๆ เข้าไปอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ที่ตำหนักพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้านารีรัตนา เพื่อรับ การอบรม ตามประเพณีในราชสกุล

ภายหลัง พระบิดาโปรดให้ไปรับ การ ศึกษา ต่อไป ที่โรงเรียนกุลสตรี วังหลัง ของ ชาวอเมริกัน

มิชชันนารี ซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยนั้น ตลอดมาจนเกษากันต์แล้ว ออกมาอยู่กับพระบิดา เพื่อได้รับการอบรมทางบ้านต่อไป

ครั้นแล้วพระบิดาได้ถวายให้เข้าไปอยู่ในสำนักของ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เพื่อได้รับ การอบรมในสมาคมและเห็นแบบอย่างที่ดีงาม ในระหว่างนั้นสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าได้ โปรดเกล้า ฯ ให้ หม่อมเจ้าหญิงสมทรง ไปรับการศึกษาต่อไปที่โรงเรียนราชินี ณะตำบลปากคลองตลาด แต่หม่อมเจ้าหญิงสมทรงมีอนามัยไม่ดี จำต้องละจากการศึกษาเสียกลางคัน

หม่อมเจ้าหญิง สมทรงได้ สมรส กับ หม่อมเจ้านิกรเทวัญ เทวกุล ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ รับพระราชทานน้ำพระมหาสังข์ในศุภมงคลนี้ เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๐ เกิดบุตรธิดาด้วยกัน ๔ คนคือ

๑. ม.ร.ว. หญิงอนงคเทวัญ เทวกุล
๒. ม.ร.ว. ชายอุทัยเทวัญ เทวกุล
๓. ม.ร.ว. ชายทรงเทวัญ เทวกุล
๔. ม.ร.ว. ชายอติเทวัญ เทวกุล

หม่อมเจ้าหญิงสมทรง เทวกุล ได้ปฏิบัติสนองพระคุณพระบิดาและพระประยูรญาติ ทั้งได้ประกอบกิจการตามหน้าที่ในครอบครัว อบรมบุตรธิดามาด้วยดี แต่มีอนามัยไม่ดีมาแต่ไหนแต่ไร เจ็บป่วยลงคราวใดก็เป็นโรคใหญ่ เป็นที่วิตกแก่ครอบครัว และพี่น้อง ทุกคราว จนมาในครั้ง สุดท้าย นี้หม่อมเจ้าหญิงสมทรง เทวกุล ป่วยโรคเนื้องอกในสมอง ต้องไปรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ แต่ก็เหลือความสามารถของแพทย์ที่จะเยียวยารักษาได้ จึงสิ้นชีพเมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๕ เวลา ๔.๐๘ นาฬิกา สิริชนมายุ ๔๓ ปี ๕ เดือน ๕ วัน ได้รับพระราชทานน้ำอาบศพแล้วตั้งศพบำเพ็ญกุศลตามฐานันดร และรับพระราชทานเพลิง ณ ที่เมรุวัดไตรมิตรวิทยาราม เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๕

คำนำ

ด้วย น้องชาย นิกร เทวัญ ได้ขอให้ข้าพเจ้าช่วยหาหนังสือสักเรื่องหนึ่งสำหรับพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพหญิงสมทรง ที่วัดไตรมิตต์ หนังสือนั้นเธอต้องการให้เป็นเรื่องของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงเลือกเรื่อง "ปลูกศรัทธา" นี้ ซึ่งข้าพเจ้าแปล "A Lesson of Faith" จาก Parables from Nature ซึ่งเป็นปกิณณกคดีเรื่องหนึ่ง.

เรื่องนี้ นอกจากแสดง ความห่วงใย ของ มารดาซึ่งมีต่อบุตรธิดา แล้วยังแสดงถึงลักษณะคนต่างๆ กัน บางคนเมื่อขึ้นสูงแล้วก็ลืมฐานะเดิมของตน ดังนางผีเสื้อ นึกว่าไข่ของตนคงออกตัวเป็นผีเสื้อเช่นตน.

บางคนก็สงบเสงี่ยมเจียมตน แต่หัวรั้นใครจะบอกว่าตนจะดีต่อไปอย่างไรก็ไม่ยอมเชื่อจนเห็นผลปรากฏประจักษ์ตา ได้แก่ตัวด้วงสีเขียว.

บางคน ก็หลับตางมงาย อยู่ฝ่ายเดียว ใครจะบอกเล่า อย่างไร ก็กลับเห็นไปว่า ผู้บอกเล่า เสียสติบ้าง โง่บ้าง ได้แก่ญาติของตัวด้วง.

ธรรมดา มนุษย์ บุถุชน จะตรัสรู้เอง, เห็นเองย่อมไม่ได้ ต้องอาศรัยความศรัทธา–เชื่อฟังพหูสูตบุคคลก่อน.

นกกางเขนนั้นก็ได้แก่ พหูสูตบุคคลนั้นเอง.

การเชื่อสวรรค์เชื่อบุญ ทำให้หมั่นประกอบการบุญ หาทาง ขึ้นสวรรค์ และตั้งมั่น อยู่ในคุณธรรมความดี การเชื่อนรกเชื่อบาป ย่อมทำให้ละบาป, คิดปิดหนทาง ลงนรก, พยายาม ขจัดความชั่วให้เสื่อมสิ้นไป.

ความศรัทธา–เชื่อฟัง มีผลานิสงส์เห็นปานฉนี้

เรื่องปลูกศรัทธา นี้เป็นเรื่องสั้น และเป็นเวลากระทันหัน ข้าพเจ้าจะแปลเรื่องอื่นอีกก็ไม่ทัน จึงเลือก เรื่องเทศน์ ซึ่ง น้องดาราจรัสศรี ได้ฟังแล้วบรรทึกไว้ มาลงด้วย ๔ เรื่อง เพื่อขยาย ข้อธรรม

บางหมวด ให้ผู้อ่าน ผู้ฟังเข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าแจ่มแจ้งขึ้น.

เทศน์เหล่านี้ ได้แก่_

๑. ประโยชน์ชาตินี้และชาติหน้า

๒. อธิษฐานธมฺม ๔

๓. สัมมาปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา

๔. ปฏิปทา ๔ อย่าง.

ขอ การกุศล ที่ เจ้าภาพได้ บำเพ็ญและความชื่นชอบของท่านทั้งหลายที่ได้รับหนังสือนี้จงเป็นประโยชน์สุข แก่ น้อง สมทรง เทวกุล ตาม สมควร แก่คติวิสัยทุกประการเทอญ.

วังเทวะเวสม์ ๒๓ กพ. ๘๕.

ปลุกศรัทธา

คนตายแล้วหรือจะแคล้วไปเกิดใหม่ ข้านี้ใคร่จะรู้จริงทุกสิ่งสรรพ์
เผ่าครุ่นคิดวิตถานอยู่นานครัน จนกว่าจะถึงวันบรรลัยลาญ

" ฉันขอจ้างท่านเป็นพี่เลี้ยงลูกผู้น่าสงสาร ของฉันหน่อยเถิด " นางผีเสื้อตัวหนึ่งพูดกับ ตัวด้วงซึ่ง เดินเตร่เงียบ ๆ อยู่ตาม กลีบกล่ำปลี ด้วยอาการอุ้ยอ้าย " ดูไข่เล็ก ๆ เหล่านั้นซิ," นางผีเสื้อพูดต่อ " ฉันยังไม่ทราบว่า จะยังอีกนานเท่าไร มันจึงจะเป็นตัว และฉันรู้สึกว่าเจ็บหนักและทรุดโทรมเป็นกำลัง, และถ้าฉันตายไปเสีย, ใครจะเอาธุระกับลูกผีเสื้อเล็ก ๆ ของฉัน. เมื่อฉันล่วงลับไปแล้วเล่า ท่านจะกรุณารับธุระได้ไหม? แม่ด้วงสีเขียวผู้สงบเสงี่ยม แต่ท่านต้องระวังในการที่จะให้อะไร มันกิน นะแม่ด้วง – มันคงกิน อาหารหยาบ ๆ อย่างของท่านไม่ได้เป็นแน่ ท่านควรจะให้น้ำค้างที่ตกลงมาใหม่ ๆ กับน้ำผึ้งจากดอกไม้. และในชั้นแรกต้องให้บินในระยะใกล้ ๆ, ด้วยแน่ละ, เรา

จะหวังให้มันรู้จักใช้ปากของมันให้ถูกต้องไปพร้อมๆ กันทันทีย่อมไม่ได้ แหม น่าเสียดายเหลือเกิน ที่ท่านเองก็บินไม่ได้ แต่ฉันก็ไม่มีเวลาที่จะหา พี่เลี้ยงอื่นในเวลานี้แล้ว ฉันหวังว่าท่านจะจัดการไปอย่างดีที่สุดที่จะกระทำได้ ตายจริง! อะไรมาดลใจให้ฉันไข่ลงในกลีบกล่ำปลีหนอ! เป็นที่ไม่เหมาะเลยที่ลูกผีเสื้อจะมาเกิด! ถึงอย่างไร ขอท่านได้ได้กรุณาต่อลูกเล็ก ๆ ผู้น่าสงสาร นี่แน่ะ! โปรดรับผงทอง จากปาก ของ ฉัน เป็น เครื่อง สมณาคุณ เถิด เออ ฉันเวียนศีรษะเต็มทนแล้ว! แม่ด้วง อย่าลืมนะจ๊ะ เรื่องอาหาร —"

พอ พูดขาดคำ นางผีเสื้อ ก็ หลุบปีก ลง สิ้นใจ, ส่วนด้วงสีเขียว ซึ่งไม่มีโอกาส แม้แต่จะพูดรับรองหรือปฏิเสธในคำขอร้อง ก็ยืนอยู่ตามลำพังข้าง ๆ ไข่ผีเสื้อ

"ช่างเลือกพี่เลี้ยงดีจริง" ตัวด้วงพูด "และฉันก็มีกิจการที่หนักหน้ามาก! เออ แกคงเสียสติ

เสียแล้ว มิฉะนั้นแกคงไม่มาขอให้สัตว์เลื้อยคลานอย่างเราเลี้ยงลูกอ่อนเล็ก ๆ ของแก มันคงจะพึงเรามากละ เมื่อมันรู้สึกว่ามีปีกสวยสดใสอยู่บนหลัง และบินไปให้พ้นสายตายเราได้ตามชอบใจ! โธ่! คนบางคนนี่บ้ามากนะ แม้จะมีเสื้อดอกสวย ๆ และผงทองที่บนปีก!"

แต่อย่างไรก็ตาม นางผีเสื้อก็ได้ตายไปแล้ว และไข่ของมันก็กองอยู่บนกลีบกล่ำปลี และด้วงสีเขียวนั้นก็มีน้ำใจดี จึงพยายามจะจัดการให้ดีที่สุด แต่คืนวันนั้น นอนไม่หลับ ด้วยความเป็นห่วงมาก เดินไปรอบ ๆ ไข่ตลอดคืน ด้วยกลัวว่าจะเกิดมีอันตรายขึ้น จนกระทั่งเจ็บหลัง. และในเวลาเช้าจึงนึกได้ว่า –

"ความคิดของสองคนดีกว่าคนเดียว เราจะปรึกษาสัตว์ที่มีปัญญาในเรื่องนี้ และพึงคำแนะนำ, สัตว์เลื้อยคลานอย่างฉันนั้นจะรู้จักทำอะไรได้ นอกจากถามผู้ที่ดีกว่าเสียก่อน?"

แต่มันยังเป็นความลำบากอยู่นั่นเอง — ที่จะตัดสินใจได้ว่าจะปรึกษาใครดี มีสุนัขปุกปุยอยู่ตัวหนึ่งที่เข้ามาในสวนบางเวลา แต่มันรุ่มร่ามเหลือเกิน—มัน อาจจะ เอาหาง มา ปัดไข่ ทั้งหมด ออกจาก กลีบกล่ำปลีในพริบตาเดียวก็ได้ ถ้าแกเรียกมาพูดด้วยใกล้ๆ เมื่อเช่นนี้ แกจะเสียใจไม่รู้หาย แล้วก็มีแมวขะโมย อีกตัวหนึ่ง ซึ่งมานั่งอยู่โคนต้นมะพูดผึ่งแดดให้อุ่น แต่มันเห็นแก่ตัวเองมาก เลยไม่เอาธุระกับใครเลย!—ไม่มีหวังที่จะขอให้มาช่วยคิดเรื่องไข่ผีเสื้อ "ฉันอยากรู้ว่า สัตว์อะไรนะ ที่ประเสริฐสุดที่ฉันรู้จัก" ตัวด้วงพูดด้วยความวิตก แกพูดไปแล้วตริตรองไป ก็นึกถึงนกกางเขน แกคาดว่า การที่ นกกางเขน บินสูง จนไม่มีใคร รู้ว่า บินถึงไหนนั้น คงมีความปราชญ์เปรื่อง และรู้อะไร ๆ ได้มากยิ่งนัก, ในการที่ขึ้นไปสูงมาก ซึ่งแกเองบินขึ้นไปไม่ได้ เป็นความคิดของตัวด้วง ว่ารุ่งโรจน์

ในท้องนาใกล้เคียงกับสวนนี้ มีนกกางเขนตัว

หนึ่ง ตัวด้วงได้ส่งคำเชื้อเชิญไปให้มาสนทนาด้วย, พอ นกกางเขน มา แก ก็เล่า ถึง ความ ลำบาก ให้ฟัง และหารือว่า ควรจะทำอย่างไรที่จะเลี้ยงสัตว์เล็กที่ต่างกับแกเองมาก

"บางทีเธออาจจะสืบสวนจนทราบเรื่องได้ขณะที่บินสูงครั้งหลัง" ตัวด้วงพูดด้วยความเกรงใจ

นกกางเขนว่า บางทีก็อาจจะทำได้ แต่มันไม่สามารถแก้ความฉงนใจของตัวด้วง ต่อมามิช้ามันบินร้องเพลงขึ้นไป จนถึงท้องฟ้าสีน้ำเงินอันแจ่มใส เสียงของมันค่อย ๆ หายไปทุกทีในระยะไกล จนกระทั่งตัวด้วงไม่ได้ยินเสียงเลย แต่จะว่าตัวด้วงไม่เห็นนกกางเขนนั้น ป่วยการพูด เพราะแกแลเห็นไกล ๆ ไม่ค่อยได้ และเป็นการยากลำบากที่จะมองขึ้นไปเบื้องบน แม้จะพยายามยกตัวขึ้นให้สูงเช่นกระทำอยู่บัดนี้ ก็ไม่มีประโยชน์ เพราะยกตัวขึ้น แล้วก็ต้องฟุบลงอีก แล้วก็เดินไปรอบ ๆ ไข่ผีเสื้อ แทะกลีบกล่ำปลีไปพลางขณะที่เดิน

"แหมนกกางเขน ช่างไปเสียนานจริง" ตัวด้วงกล่าว "ฉันสงสัยว่า เวลานี้เขาอยู่ที่ไหนหนอ จะต้องเดินหาอยู่เท่าไร ก็ไม่ว่า แต่ขอให้รู้เถิด ฉันคิดว่าเขาคงบินขึ้นไปสูงกว่าธรรมดาในคราวนี้! ฉันอยากรู้นักว่าเขาไปที่ไหน และเขาได้ยินข่าวอะไรบ้างในท้องฟ้าสีครามนั้น เขาร้องเพลงขณะที่บินขึ้นและบินลงอยู่เสมอ แต่ไม่ขยายความลับเลย เขาเก็บความลับเก่งจริง!" ตัวด้วงสีเขียว ก็เดินอ้อมไข่ผีเสื้อไปอีกรอบหนึ่ง

ในที่สุด ก็ได้ยินเสียง นกกางเขนอีก ตัวด้วงยินดีดังจะโลด ในไม่ช้าก็แลเห็นสหายของแกลงมาเงียบ ๆ ที่กอกล่ำปลี

"มีข่าวจ้ะ ข่าวดี ๆ จ้ะ สหายด้วง! แต่ที่ร้ายที่สุดก็คือ เธอคงไม่เชื่อฉัน!"

"ฉันเชื่อ ทุกสิ่ง ที่ เธอบอก" ตัวด้วง ตอบโดยเร็ว

"ถ้าเช่นนั้น ข้อที่หนึ่ง ที่ฉันจะบอก กับท่าน นั้น

คือ สัตว์เล็ก ๆ ลูกผีเสื้อนั้นจะกินอะไร" นกกางเขนพูดพยักหน้าไปที่ไข่

"เธอคิดว่าอะไรเล่า, แล้วก็ทายมาซิ!"

"ฉันกลัวว่า จะเป็นน้ำค้าง และ น้ำผึ้ง จาก ดอกไม้" ตัวด้วงพูดพลางถอนใจ

"ไม่ใช่เลย! อะไรที่ง่ายกว่านั้น สิ่งที่ท่านจะหยิบฉวยได้ง่าย ๆ"

"ฉันหยิบฉวยอะไรไม่ได้ง่าย นอกจากกลีบกล่ำปลี" ตัวด้วงพูดอย่างเดือดร้อน

"ดีแล้ว สหายของฉัน" นก กางเขน พูด "เธอรู้แล้วนี่ เธอต้องเลี้ยงลูกผีเสื้อเหล่านั้นด้วยกล่ำปลี"

"ไม่ได้เป็นอันขาด" ตัวด้วงพูดด้วยความขัดใจ "เป็นคำขอของแม่เขาเป็นครั้งสุดท้ายว่า ไม่ให้ฉันให้กินของเช่นนั้น"

"แม่ของเขาไม่รู้เรื่องราวอะไรเลย" นกกางเขน ตอบ "เธอมาถามฉันทำไม ในเมื่อไม่เชื่อ

ใน คำพูด ของฉัน,   ช่างไม่เชื่อถือ และ ไว้วางใจเสียเลย"

ตัวด้วงตอบ "ฉันเชื่อเธอทุกสิ่งที่เธอบอก"

"ไม่จริง เธอไม่เชื่อฉันเลย เธอไม่เชื่อฉันในเรื่องอาหาร ซึ่งเป็นคนที่หนึ่ง   ซึ่งฉันบอกกับเธอนี่แน่ะแม่ด้วง เธอคิดว่าไข่เหล่านั้น จะออกมาเป็นอะไร"

"ผีเสื้อเป็นแน่เทียว" ตัวด้วงพูด

"ตัวด้วงน่ะ" กางเขนพูด "และเมื่อถึงเวลา, เธอจะรู้เอง" แล้วนกกางเขนก็บินไปเสีย เพราะมันไม่อยากอยู่โต้เถียงกันกับสหาย

"เรา คิดว่า นก กางเขน นั่น ฉลาด และ มี ความกรุณา"   ตัวด้วงพูดพลางเดินไปรอบ ๆ ไข่   "แต่ฉันเห็นว่า เขาโง่และหยาบคาย   บางทีอาจจะเป็นเพราะขึ้นสูงเกินไปในครั้งนี้ น่าเสียดายคนที่ขึ้นไปสูง มักจะโง่และกิริยาชั่ว ฉันอยากจะรู้ว่า เขาไปพบใครและทำอะไรอยู่เบื้องบน"

"ฉันจะบอกให้ถ้าเธอจะเชื่อฉัน" นกกางเขนพูดเมื่อบินกลับลงมาอีก

"ฉันเชื่อทุกสิ่งที่เธอบอก" ตัวด้วง พูด ด้วยท่าทีเอาจริงเอาจัง

"ถ้าเช่นนั้นฉันจะบอกอะไรให้อีก" นกกางเขนพูด, "เพราะข่าวดีย่อมมาทีหลัง เธอจะได้เป็นผีเสื้อในวันหนึ่ง"

"บ้า" ตัวด้วงพูด "เธอแกล้งมาเยาะเย้ยความต่ำต้อยของฉัน_ใจของเธอร้ายเท่ากับความโง่ของเธอ ไป ไปเสียให้พ้นเถิด ฉันจะไม่ฟังคำแนะนำของเธออีก"

"ฉันบอกแล้วใช่ไหมละ ว่าเธอจะไม่เชื่อฉัน"

"ฉันเชื่อทุกสิ่งที่เธอบอกฉัน" ตัวด้วง กล่าว "นี่คือ_" แกรั้งรออยู่_ "ทุกสิ่งที่สมเหตุสมผลที่ควรจะเชื่อ แต่ที่จะมาบอกกับฉันว่า ไข่ผีเสื้อนั้นจะกลายเป็นตัวด้วง และตัวด้วงจะมีปีกกลายเป็นผีเสื้อ _ นกกางเขนเอ๋ย เธอฉลาดเกินที่จะ

เชื่อสิ่งเหลวไหลนั้น เพราะเธอทราบว่าสิ่งนั้นเป็นไปไม่ได้"

"ฉันไม่ได้ทราบเช่นนั้น" นกกางเขนว่า "ไม่ว่าฉันจะบินไปเหนือนา หรือขึ้นไปถึงบนฟ้า ฉันได้เห็นสิ่งปลาดหลายอย่าง, ฉันไม่เห็นว่ามีเหตุขัดข้องที่ฉันจะรู้มากไปกว่านี้ไม่ได้ แม่ด้วงเอ๋ย เพราะเธอคลานอยู่ เพราะเธอไม่ได้ออกไปไกลกว่ากลีบกล่ำปลี เธอก็กล่าวว่า อะไร ๆ ก็เป็นไปไม่ได้"

"เหลวไหล!" ตัวด้วงตะโกน "ฉันรู้ว่าอะไรเป็นไปได้แลอะไรเป็นไปไม่ได้ ตามความที่เคยรู้สึกมา และความสามารถเช่นเดียวกับที่เธอรู้ ดูลำตัวที่ยาวเขียวของฉันซิ และดูขาที่ไม่มีสิ้นสุด แล้วมาพูดกับฉันเรื่องที่จะมีปีก และเสื้อสีต่าง ๆ บ้าจริง!"

"และเธอก็เป็นบ้า แทนที่เธอจะเป็นตัวด้วงที่ฉลาด" นกกางเขนพูด "บ้าที่จะพยายามหาเหตุ

ผลในสิ่งที่เธอไม่เข้าใจ! เธอไม่ได้ยินเสียงร้องของฉันหรือเวลาที่ขึ้นเสียงรื่นเริง ขณะที่บินขึ้นไปในอากาศ โลกที่น่าอัศจรรย์ชั้นบน? ด้วงเอ๋ย สิ่งไรที่มาถึงตัวเธอ เธอควรจะรับอย่างที่ฉันรับด้วยความไว้วางใจ"

"นั่นคือที่ท่านเรียกว่า_"

"ความศรัทธา" นกกางเขนพูด

"ฉันจะหัดมีศรัทธาได้อย่างไร?" ตัวด้วงถาม

ทันใดนั้น แกรู้สึกมีอะไรดุบดิบ อยู่ข้างตัว ก็มองไป รอบ ๆ เห็น ตัวด้วงเล็ก สัก ๘ หรือ ๑๐ ตัว ค่อย ๆ เดินยั้วเยี้ย แสดงว่าได้กัดใบกล่ำปลีไปบ้างแล้ว มันได้ออกจากไข่ของผีเสื้อ! หัวใจของตัวด้วงละอาย และเต็มไปด้วยความอัศจรรย์ และไม่ช้า ก็เต็มไปด้วย ความชื่นบาน เพราะว่า สิ่งปลาดขั้นที่หนึ่ง ก็เป็นไปได้แล้ว ขั้นที่สอง ก็คงเป็นไปได้อีก

"ส่วนฉัน เทศน์ให้ฉันฟังอีกซิ แม่นกกาง

เขน!" แกพูด และนกกางเขนก็ได้ร้องบรรยายถึงสิ่งอัศจรรย์ของโลกและของสวรรค์ให้ฟัง และตัวด้วงก็พูดกับญาติไปจนตลอดอายุเขา ถึงคราวที่จะกลายเป็นผีเสื้อ

แต่ญาติของเขาไม่มีใครเชื่อเขาเลย ส่วนตัวเขาเองได้เรียนรู้จักความศรัทธาจากนกกางเขนแล้ว พอถึงคราวที่เขาจะนอนเป็นตัวดักแด้นิ่งอยู่ในปลอกตัวเขาพูดว่า "ฉันจะได้เป็นผีเสื้อสักคราวหนึ่ง"

แต่ญาติของเขานึกว่าเขาหัวเสียไปแล้ว และพูดว่า "น่าสงสารจริง!"

และเมื่อแกได้เป็นผีเสื้อแล้ว และจะตายอีกแกว่า —

"ฉันได้เห็นของปลาดมามาก — ฉันมีศรัทธา ฉันไว้วางใจในขณะนี้ถึงสิ่งที่จะมาในภายหน้า"

อตฺตทีปา อตฺตสรณา

ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา

ทำตนให้เป็นเกาะ ทำตนให้เป็นที่พึ่ง คือ ประโยชน์ชาตินี้ ๔ ประโยชน์ชาติหน้า ๔ ยึดธัมม์เป็นเกาะ ยึดธัมม์เป็นที่พึ่ง คือ ปรมัตถประโยชน์อย่างยิ่ง

ประโยชน์ชาตินี้ ๔ ยึดข้างนอก คือ

(๑) หมั่นลุกขึ้นทำการหาทรัพย์

(๒) หมั่นรักษาทรัพย์ที่ได้มา

(๓) คบหาคนดีงาม

(๔) เลี้ยงชีพตามสมควร

ประโยชน์ชาติหน้า ๔ มีข้างในบ้าง

(๑) สัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และเชื่อพระสงฆ์ครูอาจารย์เป็นภายนอก เชื่อกรรมและผลแห่งกรรม เป็นภายใน

(๒) สีล เป็นภายนอก คือรับมาจากพระด้วย

สัทธา แล้วมาทำให้มีให้เป็นขึ้น เป็นภายใน หรือใจเป็นปกติ ศีลก็บริสุทธิ์

(๓) จาคะ เป็นภายนอก คือสละทรัพย์สิ่งของออกเกื้อกูลคน สละทุจริต ๓ คือ กายทุจริต วจีทุจริต มะโนทุจริต และความเห็นผิดไปจากความจริง สละความไม่จริงออกเสีย เป็นภายใน

(๔) ปัญญา (ภายนอกคือรู้วิชาในโลก) ภายใน คือ รู้ตามความเป็นจริงแห่งสังขาร

เมื่อแรกยังไม่มีสัทธาก็ทำบาปอกุศล ครั้นเกิดความเชื่อ ก็มาดัดกายวาจาให้อยู่ในศีล ๆ เป็นโครงเหมือนโครงลวดดัดต้นตะโกต้นข่อย แรก ๆ ดัดก็ไม่ค่อยอยู่ หมั่นดัดไปนาน ๆ ก็เคยชินคงที่ได้ แล้วจิตต์ก็จะสงบได้ เพราะศีลบริสุทธิ์ ทำสมาธิได้ง่ายเป็นจาคะภายใน คือ สละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตต์เสีย ทีนี้ก็จะเกิดปัญญา รู้ตามความเป็นจริงได้

การมีสัทธา มีสีล มีจาคะ มีปัญญารู้ตามจริง ให้ผลที่ดีไปเกิดเป็นเจ้านาย เป็นเสรษฐี คหบดี ก็จริง แต่ยังไม่พ้นทุกข์ได้ ต้องเวียนว่ายตายเกิด ในสังสารวัฏฏ์ เหมือนมดที่เกาะกงรถ ๆ หมุนไป ๆ ตัวที่อยู่สูงที่สุดก็เวียนมาอยู่ต่ำที่สุดได้ฉันใด การไปเกิดเป็นพรหม จุติจากพรหมโลกแล้ว ก็ไปตกนรกได้ฉันนั้น เป็นเทวดา จุติจากเทวดา ก็ไปตกนรกได้ เพราะสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรเป็นธัมมดา เป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน ไม่เป็นของเรา ไม่เป็นเรา อ้อนวอนขอร้องไม่ได้ ไม่มีอำนาจบังคับบัญชา ไม่มีสาระแก่นสาร สู้บำเพ็ญปรมัตถประโยชน์ไม่ได้ ปรมัตถ์ครอบงำประโยชน์ทั้ง ๓ หมด ให้พ้นทุกข์ได้สิ้นเชิง ถึงพระนิพานซึ่งเที่ยง สุขเป็นนิจ แต่เป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน เป็นของกลาง ไม่สูญหาย เป็นอมัตธรรม ไม่รู้จักตายเลย

อธิฏฐานธมฺม ๔ คือ ธมฺมที่ควรตั้งเข้าไว้ในใจ

ไม่ใช่อย่างที่คนโดยมากเข้าใจว่า อธิฏฐานอ้อนวอนขอร้อง ประสงค์จะได้อะไร ๆ เช่นคนไม่มีบุตร ก็อธิฏฐานขอบุตร หรือขอลาภยศเงินทอง เป็นต้น อธิฏฐานธมฺมนี้พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นอริยวาสนธัมม์ ๆ เป็นที่อยู่ของพระอริยเจ้า ตั้งแต่พระโสดาขึ้นไป เมื่อยึดเป็นที่ตั้งไว้ในใจ ๆ ก็จะได้ไม่เพ่นพ่านเที่ยวไป ใจจะได้อยู่ในที่วงจำกัด ไม่ทำบาปอกุศลด้วยกายวาจาใจ เปรียบเหมือนเด็กที่ผู้ใหญ่ไม่ควบคุมปล่อยให้เที่ยวหามรุ่งหามค่ำ ไม่อยู่เป็นที่หลักแหล่ง ก็จะประพฤติตนตกต่ำล่มจมไปในโลก จิตต์ก็เหมือนเด็ก ถ้าปล่อยให้คิดไปไม่อยู่ในที่จำกัด ก็จะทำให้เสียคนได้ จึงควรตั้งจิตต์ไว้ในธรรม ที่ดีที่ชอบเหล่านี้

อธิฏฐานธมฺม ๔

(๑) ปัญญาธิฏฐาน ปัญญาพิจารณาความจริง

(๒) สัจจาธิฏฐาน ตั้งสัจจะ คือพูดจริงทำจริง

(๓) จาคาธิฏฐาน สละทรัพย์ สละกิเลส ของไม่จริง

(๔) อุปสมาธิฏฐาน ตั้งความสงบไว้ในใจ นิพพาน

ปัญญาธิฏฐาน คือ ตั้งปัญญาไว้ภายในใจ พิจารณาความจริง คืออริยสัจจ์ ๔ ทุกขสัจจ์ ๑๑ กอง มีชาติ ชรา มรณะ โสก ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ควรกำหนดรู้ ชาติพอเกิดมาก็มีแต่จะเดินไปหา ความตายกันทั้งนั้น เดินไปหรือขึ้นรถไฟ ก็ไปสุดเอาที่ความตายเหมือนกัน (ตรงกับใจที่นึกเมื่อคืนจวนสว่าง) แต่ถึงปัจจุบันก็มีเกิดแก่เจ็บตายทุกขณะ ทุกข์ ๑๑ กอง เกิดขึ้น ๑๑ ครั้ง ก็ดับหมด ๑๑ ครั้ง เกิดที่ไรก็ดับทุกที่ เกิดที่ไหนดับที่นั่น ไม่เที่ยงไม่ยั่งยืน แปรปรวนเป็นทุกข์เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ เมื่อเกิดปัญญารู้ตามจริงอย่างนี้แล้ว ก็ละสมุทัยสัจจ์ได้ คือละอวิชชาความไม่รู้จริง และตัณหา ความทยานอยากต่าง ๆ ได้ จึง

ทำให้แจ้งซึ่งนิโรธสัจจ์ คือวิชชา วิมุติ พ้นทุกข์ ๆ ดับ คือพระนิพพานได้ กิริยาที่หมั่นเจริญภาวนา เป็นมัคคสัจจ์ เมื่อตั้งปัญญาเพ่งพิจารณาไว้ในใจ ดังนี้แล้ว ความจริง ก็ตั้งมั่น อยู่ในใจ เป็นสัจจาธิฏฐาน เมื่อสัจจะตั้งมั่น ก็สละกิเลส คือความไม่จริงออกไปได้ เป็นจาคาธิฏฐาน เมื่อความไม่จริงไม่มีอยู่ในใจ ๆ ก็ถึงอุปสมะ เป็นอุปสมาธิฏฐาน คือ ความสงบตั้งมั่นในใจเป็นพระนิพพาน

เมื่อกำหนดรู้ความจริง ก็สละความไม่จริง ก็ถึงความดับทุกข์จริง และปฏิบัติอยู่ในมัคค์จริง อริยสัจจ์ ๔ นี้ เมื่อพิจารณาก็เห็นชัดในขณะเดียวกัน แต่เมื่อพูด ต้องพูดทีละสัจ เพราะ จะพูด พร้อมทีเดียวกันไม่ได้ แต่ผู้พิจารณาย่อมเห็นพร้อมกันในขณะเดียวกัน เปรียบเหมือน ช่างถ่ายรูป เปิดกล้องถ่ายรูปในโบสถ์นี้ พระ ธูป เทียน ดอกไม้ เครื่องบูชาต่าง ๆ ก็ติดพร้อมกันหมด เพราะฉะนั้น จงหมั่นศึกษาความจริง พูดจริง ทำจริง คิดจริง

จะได้พ้นจากความไม่จริง ที่มาล่อลวงให้หลงเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร สิ้นกาลนาน

อโภสฺอนฺเต สุวิเนยฺย ฉนฺทํ
ผสฺสํปริญฺญาย อนานุคิทฺโธ
ยทตฺตครหี ตทกุพฺพมาโน
นลิปฺปติ ทิฏฺฐิ สุเตสุ ธีโร ฯ

(๑) พึงละความพอใจในสุดโต่ง ๒ ข้างเสีย มีอดีต อนาคต สุข ทุกข์เป็นต้น ส่วนอดีตก็ดับไปแล้ว หมดไปแล้ว ยังเหลืออยู่แต่สัญญาเป็นกาก เหมือนกากอ้อยที่น้ำหวานหมดแล้ว

(๒) พึงกำหนดรอบรู้ผัสสะ แล้วไม่ตามกำหนัดในอารมณ์ต่าง ๆ ไม่อาลัยเสียดาย

(๓) ติเตียนตนข้อใด แล้วไม่ทำข้อนั้น ไม่ทำผิด ไม่พูดผิด จะคิดผิด จะเห็นผิด ก็ห้ามใจตนเสีย

(๔) เป็นปราชญ์ไม่ติดอยู่ในสิ่งที่ได้เห็นแล้ว ได้ฟังแล้ว ได้ทราบแล้ว ด้วยจมูกลิ้นกาย.

ศีล สมาธิ ปัญญา

สัมมาปฏิบัติ ท่านเทศน์ว่า ฆ่าสัตว์กันทั้งบ้านทั้งเมือง ก็จะเกิดการจลาจลอลหม่าน จึงต้องมีศีลงดเว้นฆ่าสัตว์ อย่างอาหารนั้น ที่จริงไม่จำเป็นกินเนื้อสัตว์ก็ได้ เช่น ช้าง ม้า โค กระบือ อาหารธรรมดาของมันนั้นก็คือ หญ้า กล้วย อ้อย และข้าวเปลือก ที่เขาให้กินนั้น เป็น ส่วน ปรนปรือ ต่างหาก โคกระบือกินหญ้าเข้าไป ก็เกิดกล้ามเนื้อ หนัง มันเส้น เอ็น กระดูก และมีกำลังวังชาได้ เขาว่าคนเรากินผัก ราคะ โทสะ โมหะ น้อยลง กินเนื้อสัตว์ ราคะ โทสะ โมหะ มาก เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้า จึงทรงห้ามไม่ให้ภิกษุฉันเนื้อสัตว์ร้าย เช่น เสือ สีห์ หมี (ช้าง) ม้า เพราะจะทำให้ใจร้าย ตัวอย่าง เช่น สุนักข์บ้า กัดคน ๆ คลั่งเข้า ก็ ทำ กิริยาอย่างสุนักข์และเห่าหอนได้ กระบือที่ถูกสุนักข์กัดก็เห่าได้ กระบือเป็นสัตว์ที่ไม่เคยเห่า พอได้ธาตุสุนักข์บ้าก็เห่าได้ฉันใด การกินเนื้อสัตว์ร้ายก็ใจร้าย

ได้ฉันนั้น คนฉ้อลักโกงขะโมยกันทั้งเมือง ก็ไม่มีสุข ทำการมิจฉากันทั้งเมือง ก็เป็นสัตว์เดียรัจฉาน คนพูดปดตลบแตลงกันทั้งเมือง ก็ไม่รู้ว่า อะไรเป็นความจริง คนกินเหล้าเมากันทั้งเมือง ก็มักล่วงศีลเพราะไม่มีสติ การล่วงศีลเหล่านี้ไม่ควรยอมให้มีให้เป็น การพูดจายุยงส่อเสียดให้เขาแตกร้าว พูดหยาบคายและพูดสำรากเพ้อเจ้อควรละให้ขาด แม้ติรัจฉานกถา ก็ไม่ควรพูด เพราะพูดขวางไม่เข้ากับประโยชน์ ๓ ได้ คือ ประโยชน์ชาตินี้ ประโยชน์ชาติหน้า และปรมัตถประโยชน์ ราคะ โทสะ โมหะ ก็ไม่ควรยอมให้มีให้เป็น ความเห็นผิดมิจฉาทิฏฐิ คือ เห็นว่า คุณมารดาบิดาไม่มี บาปบุญคุณโทษไม่มี สมณะพราหมณ์ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบไม่มี เห็นเที่ยง เห็นสุข เห็นเป็นตัวเป็นตน เหล่านี้ไม่ควรยอมให้มีให้เป็น ควรพยายามละ ทำสมาธิให้เกิดมี พิจารณาสังขารตามความเป็นจริงว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้

ยอมราบต่อความเป็นจริง จนสนิทใจ อย่างผู้ชกมวย
แพ้จนนอนราบนั้น ยอมแต่กาย ใจยังไม่ยอมแพ้
การยอมแพ้ราบต่อความจริงนั้น กลับเป็นสุขเบา
กายใจได้ เปรียบเหมือนเด็กที่ยอมให้ผู้ใหญ่มัด
ดี ๆ ก็ไม่เจ็บตัว ถ้าต่อสู้ดิ้งดื้อดิ้นรนไปมา ก็โดน
อะไรเข้าหรือเชือกรัดให้เจ็บตัวยิ่งขึ้น ฉันใด เมื่อ
เราเจ็บหรือเสื่อมลาภยศสรรเสริญสุข แล้วดิ้นรน
กระวนกระวาย ก็ยิ่งเพิ่มทุกข์ขึ้นฉันนั้น เมื่อยอม
เสียหมดทุกอย่าง ใครนินทาว่าร้ายอะไร ก็ไม่
เดือดร้อน เจ็บจะหายหรือไม่หาย ก็ไม่บังคับบัญชา
ได้ ยอมแก่ผมหงอก หนังเหี่ยว ไม่ฝืนให้เที่ยง
ยอมตามความเป็นจริง แต่ส่วนบาปอกุศล ทาง
กาย วาจา และใจ ไม่ยอมให้เกิดขึ้นได้ เพราะ
เป็นของไม่จริง ใช่แก่นสารอะไร ก็จะสบาย
เป็นสุขทุกทิพาราตรีกาล.

ปฏิปทา ๔ อย่าง –

(๑) อักขมาปฏิปทา ปฏิบัติไม่อดทน
(๒) ขมาปฏิปทา ปฏิบัติอดทน
(๓) ทมาปฏิปทา ปฏิบัติดัด
(๔) สมาปฏิปทา ปฏิบัติสงบ

(๑) ปฏิบัติไม่อดทน คือ ปฏิบัติเกียจคร้าน ไม่อดทนต่อหนาวร้อน เหลือบยุง ต่อทุกขเวทนาที่เป็นภายใน และไม่อดทนต่อคำเสียดสี ด่าว่าที่ผู้อื่น จะเบียดเบียฬทำร้าย ไม่อดกลั้นต่อโลภ รัก โกรธหลงที่มากระทบใจ ข้อนี้ไม่นับเป็นการปฏิบัติ แต่จัดเข้ามาไว้ด้วย

(๒) ขมาปฏิปทา ปฏิบัติอดทนต่อคำสอนไม่เกียจคร้าน มีความเพียรเผากิเลส อดทนต่อทุกขเวทนา เจ็บไข้หนัก ที่เป็นภายใน และ ที่เกิดจากกระทบหนาวร้อนเจ็บคันที่เป็นภายนอก อดทนต่อคำเสียดสีด่าว่า และการเบียดเบียฬจากผู้อื่น ไม่

ให้โกรธตอบ นึกเสียว่า ผู้ที่เบียดเบียฬด่าว่าเรา ไม่เห็นได้อะไร มีแต่เหนื่อยเปล่าที่ลงแรงด่าว่าเรา นิ่งเสียดีไม่เหนื่อย เขาเหนื่อยไปข้างเดียว เขาไม่ได้ความสุขสบายอะไร เราอดกลั้นได้ใจสบาย ไม่เห็นเสียหายอะไร ความโลภรักโกรธหลง แต่ละอย่างๆล้วนเป็นไฟ คือ ราคัคคิ โทสัคคิ โมหัคคิ ที่ไหม้ใจเผาใจคนเสมอ ซ้ำยังติดตามไปในภพหน้าด้วย ส่วนไฟธรรมดานั้นก็ไหม้ชั่วแต่ในภพนี้ และคนเราก็มีน้อยคนที่ถูกไฟไหม้ แต่ไฟรัก ไฟโกรธ ไฟหลง ย่อมไหม้ใจ เผาใจ คนทุกคนและทุกวันด้วย จึงควรฝึกหัดกำจัด รัก โกรธ หลงให้หมดไป

(๓) ทมาปฏิปทา ในพระไตรปิฎกว่า อินทริยสังวร ทมาปฏิปทา ปฏิบัทดัดความเห็นผิดให้ตรงต่อความจริง เช่น แต่ก่อนเคยฝืนความจริงจะให้เที่ยง ก็หมั่นดัดให้เห็นว่าไม่เที่ยง พิจารณาตรวจดูโลกทุกสิ่งล้วนมีความแปรเป็นธรรมดา เป็นทุกข์

คงทนอยู่ไม่ไหว มีอาการกลับกลายอยู่เสมอ ทั้งไม่มีสาระแก่นสารตัวตน ตรวจดูรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตั้งแต่เล็กมา ก็มีแต่เกิดดับ ๆ อยู่เรื่อยไปไม่เห็นมีอะไรเหลืออยู่ สุข ทุกข์ได้มาก็เลยไป ๆ ไม่เห็นว่าจะเอาอะไรไว้ได้สักอย่าง ทุกข์มาก็ไม่อยู่ต้องดับไป สุขมาก็ไม่อยู่ต้องดับไป ควรหรือจะมาถือว่าเราเป็นของเรา อะไรที่เป็นของเรา มักเร่าร้อน ของคนอื่น จะเสียหายใครจะทำอะไรก็ไม่เดือดร้อนหวงห้าม อะไร ๆ ที่ได้มา ทายล่วงหน้าเสียก่อนว่าดับ พอดับไปก็ไม่ต้องโสกเศร้า เป็นบุญหนักหนา ที่ความจริงนั้น พอปฏิบัติเข้า ก็ให้ผลได้สุขทันที ถ้ามิฉะนั้น เมื่อเคยปล่อยใจให้รักโกรธหลงครอบงำมาแล้วตั้ง ๕๐ ปี ก็จะต้องปฏิบัทใช้หนี้ให้ครบ ๕๐ ปี จึงจะใช้ได้ ก็เป็นอันว่าไม่ได้ผลอันใดในชาตินี้ แต่นี่หาเป็นเช่นนั้นไม่ ปฏิบัติเมื่อใด ก็ให้ผลทุกที่ ปฏิบัติบ่อยเข้า ราคะ โทสะ โมหะ ก็เบาบางลง และอาจทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

(๔) สมาปฏิปทา ปฏิบัทสงบ สงบกายวาจาด้วยมีศีล งดเว้นกายกรรม วจีกรรม อันเป็นโทษ งดเว้นมะโนทุจริต ด้วยสมาธิ (ในพระไตรปิฎกว่า ไม่รับนิวรณ ๕ ไว้)

พิมพ์ที่

ใต้กรมไปรษณีย์กลาง ถนนเจริญกรุง พระนคร
นายสุนทร จนทราทิพย์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา
๒/๘๕.